

בין חלום לחלון יש מציאות אחרת

דבי סער: תופרת מילים, הוצאת כרמל
2006, 63 עמ'

דבי סער | תופרת מילים

המשוררים כותבים בזכות האהבה או בגלל החוסר. הם חוקרים את רובדי השפה ומחפשים בהם מילים כדי להפוך אותן לפנינים. כך הפואטיקה משפיעה על השפה, מעשירה ומחזקת אותה. השפה הפיוטית היא המין המיוחד האוטונומי שנתפר בידי אנשים מוזרים ורגשיים, שמחפשים הרמוניה מילולית בתוך המערכת הלשונית. התפירה הזאת מעשירה את השפה הנורמטיבית. השפה הלירית נכללת לא רק בחרוזים, במטאפורות, בקצב וברצף ובפיגורות אחרות.

בשירה יש מקום נכבד לרגש המעובד על ידי המשורר, שתופר את החליפה המילולית. בשירה של דבי סער מושכים את הקורא המוטיבים האישיים, העדינות, הפנימיות היפה, העומק והחוכמה. ההשתקעות בספר תופרת מילים גורמת למין תחושה, שפונטיקה, מורפמות, והמילים והמשפטים הקשורים זה בזה, המטאפורות והדמויות - כל אלה יוצרים שיר אחד קסום: "על אדן חלוני פועם עכשיו/ לב העיר".

לשירים של דבי סער יש דרך לא צפויה להאיר את הצדדים האפלים של העולם הזה, שהרבה פעמים אינם נתונים לניתוח רציונלי. המונולוג הפיוטי הופך למונולוג פוליפוני, המתזמר כמה נושאים מורכבים. דבי סער תופרת את הצורות מהעולם השלם, מהמילים, בבתים אחדים, ורגשותיה כאילו מצטלבים ונוגעים במציאות היומיומית. היא כותבת על הימים שטורפים ונטרפים ורובצים על סף הדלת שלנו, בלי לבטל את התקווה שיהיה טוב יותר. "הנה באים ימים טורפים רובצים על סף הדלת/ ובתיבת הדואר נוקשים החשבונות./ בדרך ללשכה המחשבות/ נלחמות על קיומן".

השירה המודרנית העכשווית מתפתחת מחופש הביטוי שלא היה למשוררים בתקופות קודמות. אמנם, זהו מצב נוח למשורר, אבל באופן פרדוקסלי, החופש הזה מעלה קשיים בתהליך היצירה, דהיינו ביכולת לבחור את הגוונים הנכונים של העולם הצבעוני והעשיר כל כך באירועים; זו משימה לא פשוטה, ולא תמיד הפתיחות נתמכת באחריות ובאיכות. קורה שמשוררים מוציאים לאור ספרי שירה, שלא רק שאינם בשלים ואינם מעובדים, אלא הם גם חלשים ונעדרים הרמוניה פיוטית. ועוד: בעידן האינפורמטיבי שלנו התמימות היא כבר עניין שכמעט לא קיים. לכל אחד יש חופש גישה ובחירה בים הווירטואלי של דעות ושל ידע. כנאמר, קל לרכוש אינפורמציה ולא תמיד ניתן להבין את ערכה. דבי סער בכתבתה מצליחה ליצור משהו אמיתי,

מחשב/ ולחשב/ את כמות הכאב".

רחל המשוררת כתבה: "בכתיבת שירים אני מוצאת נחמה פורתא", כלומר, ההתגשמות של החלום והכישלון הכרוכים בשמחה ובעצב, שאפשר לגלות בשירים האמיתיים, שהם בעצם הנחמה של אלה שצמאים לטוהר. דבי סער מפתיעה. כך, בין חלום לחלון יש מציאות אחרת: "כל היום/ בין חלום לחלון/ מכליבה שורות פרומות/ תופרת מילים. ■"

אלברט בן-יצחק יעקב

ארץ התוהו ובוהו

אוסנה סיירסטאד: מוכר הספרים
מקאבול, מאנגלית: ורדה יערי, הוצאת
כתר 2005, 292 עמ'

אפגניסטאן. שלהי 2001 ראשית 2002. משטר הטליבאן האיסלאמיסטי, הידוע באכזריות ובכוח ההרס שלו, הובס זה עתה מידי ארצות הברית ובסיוע הברית הצפונית האפגנית. בכך הגיעה אל סיומה, או מה שנראה אז כסיומה, של מלחמה הרסנית, שארכה למעלה משני עשורים. אמנם השחקנים במלחמה זו השתנו עם הזמן, אך זירת המלחמה נותרה אותה זירה, סופגת אל חיקה את נהרות הדם ואת תמרות העשן. הבצורת, שהכתה אף היא במדינה האומללה הזאת, ייבשה מקורות מים והכחיזה את מעט סימני החיים הירוקים, שנותרו לפליטה באזורי הלחימה. אם לא די באלה, הרי שחיילי הטליבאן "הרעילו את הבארות ופוצצו את צינורות המים". החורבן והשממה השתלטו על הארץ.

גם כאשר לאחר זמן החל הטבע להתמרד ולהוציא מן הקרקע החרוכה ניצני לבלוב ופריחה מהוססים, לא ניתן היה להתבשמ בהם, כפי שמתאר זאת מנסור, בנו הצעיר של סולטאן חאן, מוכר הספרים מקאבול: "ומעל מלכודות המוות שבתעלות עולים צבעונים ארגמניים קצרי גבעול. אולם מיפי הפרחים אפשר להתרשם רק מרחוק: הקוטף אותם מסתכן ביד או ברגל קטועה". מנסור עושה את דרכו אל קברו של עלי הקדוש בראש השנה האפגני, הנאורו. את המסע, שהוא בבחינת עלייה לרגל והמהווה חוויה דתית ורגשית מיוחדת עבורו, הוא עושה במכוניתו של אכבר, עיתונאי איראני, אליו התודע בחנות הספרים של אביו. מנסור ואכבר, שני דורות שחוו את מוראות המלחמה באפגניסטאן, "מצלמים" עבור קוראי הספר פיסת חיים מרתקת, הנוגעת בנפש האדם, בנפשים, באמונות, בחיי היום יום ובמדיניות החוץ והמורשת הסובייטית, כמו גם בפוליטיקה האפגנית.

מסע זה, נבנה בהדרגה עד הגיעו לשיא, שהוא החגיגות במזאר-א-שארף. אגב כך, לומד הקורא

שמשקף בהירות ומנחם. "הבוקר מטפס על קוביות/ קיר הזכוכית משקף/ אמת מוארת".

המשוררים הם העבדים הנאמנים של השפה. המשוררים מגלים, כל פעם מחדש, את היופי של השפה בעומקה האינסופי. כך גם בשירים של דבי סער יש מוטיבים מיוחדים, ליריים, שקשורים באהבה לארץ, הכתובים ללא כל זיוף או שטחיות: "בלילה פתחתי את החלון/ להקשיב לשירת העשבים".

יש נושאים, שכמעט כל היוצרים, מהגרפומן ועד המוכשר, ניסה לכתוב עליהם. כמו למשל דמות האם. השיר שדבי סער כתבה על אמה זורם ומרגש: "כל האהבות זורמות אליך, אמא./ אפילו הקשית בכוס החד פעמית/ נוטה לכיוונך".

בשירים של דבי סער יש איכותיות שיכולה להשפיע על הסביבה המילולית שבה אנו רוקמים רגשות, כדי לקום בבוקר בכוחות מחודשים. כתיבתה של סער לא בנאלית. בשדה הקטן של השיר הלירי ממקמת המשוררת מגוון דברים שונים והשיר כמכלול יוצר שלם: "בשם האהבה/ שאף פעם לא/ היתה בינינו".

דבי סער מעלה שאלות ועונה עליהן, ומשאירה גם לקורא מקום לתשובות משלו. היא יוצרת את הסיטואציות שבהן הקורא מתחיל לחפש את הנורמות הנשכחות. מהמשפטים הקצרים צפים תווים מדויקים, שיש בהם רציונל, שמעורר את המחשבה: "דרוש מציל/ למחשבות בסכנת הבעה".

השירים מעוגנים ברקע רגשי ואינטלקטואלי. החרוזים אינם סתם קישוטים יפים, שנוגעים זה בזה בצלילים דומים. לכל חרוז יש משקל וחשיבות. החרוזים, כמו עמוד השדרה, אינם מניחים לגוף השיר להתפרק והשורות מקבלות זהות, שנכללת בתמונה המושלמת. לחרוזים שבחרה המשוררת יש תפקיד משמעותי:

"להכניס את המוח/ לקופסת גפרורים/ ללחוץ אותו בכוח/ לפורר לפירורים/ להכניס את הלב/ לתוך

הנושא, מוזמן לקרוא את הספר המרתק ולגלות באמצעותו פנים אפגניות לא מוכרות, בכללן פנים נשיות, הכלואות אמנם בברקה, אך חושפות, מבעד לתחרת העיניים הסבוכה, אהבות ושנאות, תקוות ואכזבות ומעל לכל - יכולת הישרדות מדהימה ודבקות בחיים.

יהודית רונן

עודד פלד

מעריבות. פעילותם הטרוריסטית-האיסלאמיסטית הגיעה גם לאירופה. חשוב גם להזכיר, כי אפגניסטאן, ארץ התווה ובוהו, חולקת גבול משותף עם איראן ועם פקיסטאן, הראשונה על סף בעלות על נשק גרעיני והאחרת, ניכסה אותו כבר מזמן. זו רק סיבה אחת מדוע אפגניסטאן עומדת במרכז ההתעניינות העולמית.

אוסנה סירסטאד, עיתונאית נורווגית שסיקרה את המלחמה נגד הטליבאן באפגניסטאן ושליוותה את חיילי הקומנדו של "הברית הצפונית" הידידותית למערב, הגיעה עם תום הלחימה אל קאבול הבירה, שתפארתה על עברה. בדומה לרוב הכתבים הוריים, הגיעה גם היא אל חנות הספרים של סולטאן, "איש נאה ששערו שיבה...", ספר היסטוריה מהלך על שתיים". סולטאן, האיש שעל פיו יישק דבר במשפחתו והחי עם אמו ביבי גול ועם אחיו, הוא אוהב ספרים מושבע. התנהגותו העריצה, מטילת המורא וחסרת החמלה כלפי הסובבים אותו ובכלל זה בני משפחתו, מעידה כי לא כל מי שאוהב ספרים אוהב גם אנשים. עם זאת, סולטאן מקרין כבוד, תאב דעת ומפרנס בחריצות את בני ביתו. העיתונאית הזרה מוזמנת אל משפחתו וזוכה באמון בני הבית. היא אוכלת מפתם, שווה בבית המשפחה יומם וליל ולובשת את הבורקה. מבית זה היא חושפת לקורא צוהר אל חיי היומיום בקרב החברה העירונית בקאבול. ההצצה אל החיים האמיתיים של המציאות האפגנית ושל משפחה אפגנית וסביבתה, מספקת לקורא ידע רב והנאה צרופה.

הספר מוכר הספרים מקאבול כתוב היטב והוא מלווה בייעוץ מדעי של ד"ר שאול שי, שלא פסח על הארת המושגים והסברת התהליכים המסייעים לקורא לנתב את דרכו בעלילת הספר. מוכר הספרים בקאבול הרוויח בכבוד רב את מקומו על מדף הספרים העוסקים באפגניסטאן, שזכו לאחרונה לתרגום לעברית, כולם מאנגלית. עם זאת, אין הוא דומה לדודף העיפוניים (שמכירתם והעפתם אל-על נאסרה על ידי משטר הטאליבן) וגם לא למסע של פרוזנה או לטיא-סאר, שכן נקודת המבט שלו על הוריה האפגנית מיוחדת לו. לכן, גם מי שכבר קרא על אפגניסטאן ונדמה לו כי מיצה את

על השבר הסוני-השיעי באיסלאם ועל עלי, שהאמונה האפגנית מייחסת את מקום קבורתו למזאר-א-שארף ולא לנג'ף שבעיראק. על פי האמונה האפגנית, חששו חסידיו של עלי שמא ינקמו אויביו בגופתו ולכן הוציאו אותה מקברה בנג'ף, העמיסה על גב נאקה לבנה והחליטו, כי במקום שבו לא יעמוד כוחה של בהמת המשא והיא תתמוטט, שם יקברו את עלי. וכך אמנם אירע, ממשיכה המסורת האפגנית ומספרת, והמקום נקרא לימים מזאר-א-שארף, שמשמעותו קברו של הנעלה.

אכבר אוהב הספרים, אותם הוא רוכש בחנות אביו של מנסור בקאבול, משתעשע במהלך מסעו אל קבר עלי בהקראת קטעים מספר שהוציא לאור משרד התיירות האפגני בעידן אחר, ב-1967, עת שלט באפגניסטאן משטר מלוכני. כאשר הם חולפים "על פני הדרך המנוקבת ככברה" אשר במישור שומאלי "שסוע הקרבות והמקום הממוקש ביותר בעולם", מקריא אכבר למנסור תיאורים מימים אחרים, שאותם מנסור הצעיר אינו מכיר כלל, משום שנולד אל תוך המלחמה. "על אם הדרך", כתוב בספר התיירות הממשלתי, "ילדים מוכרים מחרוות ורודות של פרחי הצבעונים. בתקופת האביב מושכים את עין המטייל עצי דובדבן, משמש, שקד ואגס. מראות של פריחה מדהימה מלווים את המטייל עד לקאבול". מנסור ואכבר מגיבים בכאב, שכן "באביב הזה כל שנראה לעין הוא עץ דובדבן אחד ואולי שניים, שעמד להם כוחם... [הם] שרדו את ההפצצות, הטילים, את שלוש שנות הבצורת ואת הבארות המורעלות". בכל מקרה, "ספק אם מישוה יוכל לפלס אליהם נתיב חף ממוקשים כדי לקטוף את הדובדבנים שעל ענפיהם" (עמ' 152). הדובדבנים הם סמל לכל הטוב שהיה יכול להיות, אך איננו. עם זאת, מבעד ל"אין" מבצצים חיי היום יום בחיונותם, שזורים בנימי הומוור.

הספר מוכר הספרים מקאבול הוא ספר חשוב ביותר להכרת ההיסטוריה המודרנית, הסבוכה והאומללה של אפגניסטאן. רווח חשוב נוסף לקורא הוא הכרת ההנהגה והחברה האפגנית, או לפחות חלקים ממנה. אפגניסטאן אינה יורדת מכותרות החדשות הבינלאומיות ומי שיקרא את מוכר הספרים מקאבול ייטיב להבין את ההתפתחויות הצבאיות, המדיניות והחברתיות במדינה זו, שכל הקורה בה חורג מן הוריה המקומית ומשפיע על העולם כולו. לא רק ארצות הברית - שחוותה מתקפות טרור בשגרירות שלה בטנזניה ובקניה ב-1998, ולאחר מכן בניו יורק בספטמבר 2001, אשר להן היה אחראי ארגון אל-קאעידה בראשות אוסמה בן לאדן, המסתתר מאז, על פי הסברה המקובלת, באחד מאזוריה של אפגניסטאן - אלא העולם כולו הוכה בטרור אלקאעידה. באפגניסטאן צמחו המוג'אהדין, שנלחמו לגירוש הפולש הסובייטי (1979-1989) ושלימים תפקדו כחיילי אלקאעידה. לא מעט מהם חזרו לארצות מוצאם בעולם הערבי והשתתפו במתקפות טרור נגד משטריהן ונגד מטרות

בְּאֵהָבְתִי אוֹתָךְ רַחֲקֵתִי יְרוּשָׁלַם
בְּאֵהָבְתִי אוֹתָךְ פְּלִלְתִי מוֹת
כִּהְיֵן מִפְּטָם, מִדְּשֵׁן-עֲנָג
פְּרַת-בְּשֵׁן נוֹסַכְתָּ נֶסֶךְ
זוֹכַחַת בְּבֵית-מִטְבְּחֵים
תִּגְרָנִים רוֹכְלִים חֲלָפְנִים
גַם נוֹשְׁכֵי נֶשֶׁךְ בְּךָ עַת
דֵם נְבִיאִים בְּרֹאשׁ
חוֹצוֹת נֶגֶד

עֵיר עוֹכֶרֶת הָיִית
לְזוֹנַת-רֵיחַ קָרְיָה נְאֻמָּה

בְּאֵהָבְתִי אוֹתָךְ שִׁבְתִי יְרוּשָׁלַם
זְכַרְתִּי לְכֹתִי גֵיא צְלָמוֹת
וְאֲדַנִי עֲמָדִי גַם
זְאֵבָה נְאֻמָּת
שֶׁהֲצִילָה נִפְשִׁי בְּלֵיל
רְפָאִים וְאֵימָה.
זְכַרְתִּי לְכֹתִי וְאֲדַנִי עֲמָדִי.

בְּאֵהָבְתִי אוֹתָךְ אֶתְפַּלֵּל יְרוּשָׁלַם
בְּט' בָּאֵב אֶשְׁאֵל שְׁלוֹמְךָ
תַּעֲרַג נִפְשִׁי יוֹם אֲדַנִי

וְאִם יִשְׁאֵל הַמְּלָאָךְ
[לוֹ יִשְׁאֵל]
עֲלֶיךָ אֲבַקֵּשׁ כִּי
לֹא יִהְיֶה זֶה גֵיא הַרְגָה
לֹא יוֹם מֵר וְנִמְקָה
כִּי אִם רַךְ וְנִכְמָר
יוֹם תַּחֲסִי בוֹ
בְּסֵתֵר עֲלִיוֹן